

۱۱ واکنش متفاوت از ۱۱ کشور جهان

یکی از برجسته‌ترین نمونه‌های اقتصادهای تحریمی، ونزوئلا است که با تحریم‌های نفتی و بانکی امریکا و همزمان بحران حکمرانی داخلی روبه‌روست. در پرونده پژوهشی «تجربه جهانی مهار شوک تحریم‌های مالی»، به سراغ بررسی و تبیین تجربه عملیاتی دولت‌های خاورمیانه، کشورهای افریقایی، آمریکای لاتین و جنوب شرقی آسیا در مقابله موثر با شوک‌های ناشی از تحریم‌های مالی و اقتصادی می‌رویم.

سوریه

دولت سوریه از سال ۲۰۱۱ با تحریم‌های گسترده غرب، اتحادیه عرب و ترکیه مواجه شده بود که شامل تحریم بانک مرکزی، تحریم شرکت‌های نفتی و قطع روابط تجاری بوده است. شوک ناشی از تحریم‌ها در ابتدا موجب شد ارزش لیره سوریه به شدت سقوط کند و بانک مرکزی، سیاست بی‌اثر چند نرخي شدن ارز رسمي و بازار آزاد را همزمان به کار گرفت. از سوی دیگر، دولت سوریه نظام سهمیه‌بندی را در دستور کار خود قرار داد و برای کنترل کمبودها، به توزیع سهمیه‌ای کالاهای اساسی از طریق دفاتر دولتی روی آورد. همچنین واردات کالا به سوریه از طریق مسیرهای غیررسمی و پرداخت‌های تهاتری و به واسطه مساعده‌های برخی دولت‌ها انجام می‌گرفت. اما با این حال، دولت سوریه نتوانست اقدام موثری در این زمینه انجام دهد و شوک ناشی از تحریم‌ها سبب افت شدید تولید، کاهش دسترسی به دارو و تقویت فساد و گسترش جنگ اقتصادی در این کشور شد.

لبنان

پس از بحران بانکی سال ۲۰۱۹ و تحریم از سوی امریکا، لبنان عملاً با خروج سرمایه، مسدود شدن منابع دلاری و فروپاشی اعتماد مالی مواجه شد. در این زمان، در حوزه سیاست‌های ارزی، بانک مرکزی لبنان سیاست تثبیت نرخ رسمي را حفظ کرد در حالی که در بازار آزاد، نرخ دلار چند برابر افزایش یافت. همچنین دولت برای کنترل تورم، به نظام کنترل برداشت پول (capital controls) و محدودیت‌های شدید بانکی غیررسمی روی آورد که باعث انفجار خشم عمومی و اعتراضات گسترده در این کشور شد. از آنجا که ضعف دولت در سیاست‌گذاری کاملاً مشهود شده و لبنان فاقد ساختار مرکزی هماهنگ برای پاسخ به بحران و شوک ناشی از تحریم‌ها بود، سیاست‌ها بیشتر در واکنش به اعتراضات عمومی و خیابانی تعیین می‌شد. لذا در نتیجه پیامد چنین اقداماتی از سوی دولت لبنان، چیزی جز افزایش فقر، فروپاشی طبقه متوسط و خروج گسترده نیروی انسانی متخصص را به همراه نداشت.

میانمار

پس از کودتای نظامی سال ۲۰۲۱، میانمار با تحریم‌های ایالات متحده، اتحادیه اروپا و برخی کشور آسیایی روبه‌رو شد که شامل تحریم بانکی، مسدودسازی دارایی‌ها و توقف سرمایه‌گذاری خارجی بود. در حوزه سیاست‌گذاری پولی، دولت نظامی میانمار با الزام به تبدیل ارز خارجی به کیات میانمار، موجب بی‌اعتمادی در بازار شد. از سوی دیگر، به دلیل افزایش وابستگی واردات میانمار به چین و روسیه، همکاری‌های مالی و انرژی دولت با کشورهای غیرغربی افزایش یافت. در اقدامی دیگر و برای مهار شوک ناشی از تحریم‌ها و برای جلوگیری از اعتراضات خیابانی، دولت محتوای خبری و تحلیلی رسانه‌های عمومی و مالی داخلی این کشور را به شدت سانسور کرد. با این حال، نتیجه سیاست‌گذاری‌های دولت میانمار برای مقابله با شوک ناشی از تحریم‌ها، افت شدید سرمایه‌گذاری خارجی، کاهش صادرات و بحران نقدینگی برای اقتصاد این کشور بود.

سودان

سودان طی دهه‌های متمادی است که تحت تحریم‌های مالی و اقتصادی امریکا به بهانه حمایت از تروریسم و سپس بحران دارفور قرار داشته و دارد. در این زمان، در حوزه سیاست‌گذاری ارزی، دولت سودان با دستکاری در بازار ارزی و ایجاد نرخ ارز رسمي غیرواقعی تلاش کرد تا تورم واردات را کنترل کند که موثر واقع نشد. همچنین برای بهبود شرایط، به نظام کوپنی روی آورد و دسترسی مردم به کالاهای ضروری در این کشور از طریق نظام سهمیه‌بندی انجام می‌شد. از سوی دیگر، آغاز پروژه‌های خودکفایی کشاورزی بی‌نتیجه، از اقدامات ناموفق دیگر دولت این کشور بود که سعی کرد برای کاهش وابستگی به واردات، به کشاورزی در مقیاس وسیع متوسل شود. نتیجه سیاست‌گذاری‌های دولت سودان برای مقابله با شوک‌های ناشی از تحریم، گسترش ناامنی عمومی در این کشور، ناتوانی در تامین غذا و دارو، مهاجرت نخبگان و وقوع ناآرامی‌های سیاسی مستمر و پایدار بود.

عراق

اجازه می‌داد عراق با فروش محدود نفت، کالاهای اساسی وارد کند. از سوی دیگر، نقش ارتش و حزب بعث عراق در مسئله توزیع کالا افزایش یافت، یعنی حکمرانی در اقتصاد عراق به شدت متمرکز شد و نهادهای نظامی و حزبی جایگزین بازار آزاد شدند. پیامدهای ناشی از این شوک‌ها نشان می‌دهد که اقدامات دولت بعث عراق، متمرکز واقع نشد و فروپاشی زیرساخت‌ها، سوءتغذیه و مرگ‌ومیر گسترده، نمود شکست سیاست‌های دولت این کشور در مهار شوک تحریم بود.

افغانستان

اگرچه افغانستان در مقاطع مختلف دچار محدودیت‌های مالی و بانکی بوده، اما تحریم‌های گسترده‌تر پس از بازگشت طالبان در آگوست ۲۰۲۱، شدت گرفت و مسدود شدن دارایی‌های بانک مرکزی و قطع دسترسی به دلار، بحران ارزی شدیدی در این خاک ایجاد کرد. در حوزه سیاست‌گذاری پولی، بانک مرکزی افغانستان از چاپ پول بدون پشتوانه پرهیز کرد، اما محدودیت در عرضه ارز باعث جهش نرخ افغانی شد. از سوی دیگر، دولت طالبان به دلیل عدم مشروعیت بین‌المللی، به کمک‌های بشردوستانه خارجی برای تامین غذا و دارو وابسته است که این مسئله کار را سخت‌تر کرده است. همچنین نظام توزیع و جریان پولی و ارزی در این کشور همچنان ساختار سنتی دارد و بازارهای غیررسمی، شبکه‌های حواله‌ای و جریان‌های قاچاق به جایگزین‌های اقتصادی اصلی در افغانستان تبدیل شده‌اند و اقدامات دولت جدید این کشور را بی‌اثر کرده است. در نتیجه، از پیامدهای شوک ناشی از تحریم‌های مالی و اقتصادی در افغانستان میتوان به سقوط سریع رفاه عمومی، رکود اقتصادی و مهاجرت نیروی کار از این کشور اشاره کرد.

پاکستان

منابع اضطرابی صندوق بین‌المللی پول استفاده کرده که خود منجر به تشدید بدهی خارجی شده است. از سوی دیگر، نقش ارتش در اقتصاد پاکستان، غیر قابل چشم‌پوشی است. در بسیاری از دوره‌ها، ارتش و نهادهای وابسته به آن برای مدیریت واردات کالاهای اساسی و حمایت از تولید داخلی وارد عمل شده‌اند. نتیجه این نوع از اقدامات دولت برای مقابله با شوک‌های ناشی از تحریم‌ها، پیامدی جز شکنندگی مالی، کاهش ذخایر ارزی، تورم بالا و افزایش فقر بدون دستاورد پایدار در حوزه توسعه اقتصادی نداشته است.

یمن

اساسی را از طریق نهادهای وابسته توزیع می‌کرد. با این حال به دلیل شرایط تحریمی شدید، یمن بیش از ۹۰ درصد از درآمدهای ارزی نفتی خود را از دست داده و عملاً به کمک‌های بشردوستانه وابسته شده است. چنین وضعیتی، اقتصاد یمن را با پیامدهایی نظیر فروپاشی کامل زیرساخت‌ها، گرسنگی، اپیدمی بیماری‌ها و تبدیل اقتصاد این کشور به اقتصاد جنگ‌محور (war economy)، روبه‌رو کرده است.

زیمبابوه

در دهه ۲۰۰۰ میلادی و با آغاز هزاره جدید، زیمبابوه با تحریم‌های متعدد بین‌المللی و قطع کمک‌های بشر دوستانه غذایی و مالی غربی‌ها مواجه شد. این تحریم‌ها، با سیاست‌گذاری‌های داخلی مخرب و غیر موثر دولت، همزمان شده بود. دولت در ابتدا، سیاست چاپ گسترده پول بدون پشتوانه را در پیش گرفت که منجر به وقوع ابرتورم تاریخی در این کشور شد (تورمی معادل میلیون‌ها درصد). در سال‌های بعد، دولت زیمبابوه، استفاده از دلار

اریتره

بر واردات، صادرات، تخصیص ارز و توزیع داخلی دارد. از سوی دیگر، عدم شفافیت اقتصادی یعنی فقدان داده و آمار مانع از شکل‌گیری بازار آزاد در این کشور شده است. همچنین وابستگی به کمک‌های دیاسپورا (منابع مالی شهروندان ساکن خارج از این کشور)، اقتصاد اریتره را تا حد

ونزوئلا

یکی از برجسته‌ترین نمونه‌های اقتصادهای تحریمی، ونزوئلا است که با تحریم‌های نفتی و بانکی امریکا و همزمان بحران حکمرانی داخلی روبه‌روست. در حوزه سیاست‌گذاری پولی، دولت با مدیریت شدید بر بازار ارز، کنترل قیمت‌ها، اعمال تعرفه‌های صادراتی و توزیع کوپنی کالاها، تورم را به شدت افزایش داد. به دلیل شکست این سیاست، پس از سال‌ها کنترل شدید، بخشی از اقتصاد ونزوئلا در عمل دلاریزه شد و بخشی دیگر، به اقتصاد تهاتری (تهاتر نفت با دارو و غذا از جمله با کوبا و ایران) کشیده شد. لذا پیامد منتج از عدم کارایی دولت ونزوئلا در مقابله با شوک‌های ناشی از تحریم، حاصلی جز وقوع تورم نجومی، فروپاشی اقتصادی و مهاجرت بیش از ۵ میلیون نفر از این کشور نداشت.